

In de openbare ruimte komen allerlei processen samen

De belangrijkste doelstelling van het project Voorbeeldplannen is het stimuleren en ondersteunen van vernieuwende ideeën, die elders navolging moeten kunnen krijgen. De hieronder besproken plannen zijn echter zeer plaatsgebonden en het innoverende ervan schuilt vooral in de integrale en gemeenschappelijke aanpak van problemen. Om een indruk te geven van de veelzijdigheid van het begrip openbare ruimte, bekeek AGORA een aantal plannen die door de Rijksplanologische Dienst als Voorbeeldplannen Vierde Nota zijn aangemerkt.

RONALD KLIP*

Bij de meeste plannen zijn meerdere partijen betrokken en probeert men in één klap meerdere knelpunten aan te pakken, vanuit verschillende invalshoeken. Misschien is het een wezenlijk kenmerk van openbare ruimte, dat daar allerlei afzonderlijke processen samenkomen en dat het dus zinloos is om slechts een aspect eruit te pikken. Hieronder wordt in vogelvlucht een aantal voorbeeldplannen besproken.

AMSTERDAM

Een van de aspecten die de nieuwbouwwijk op het *KNSM-eiland* in het *Oostelijk Havengebied* zo bijzonder maakt, is de grote aandacht voor het beheer van de openbare ruimte, zowel tijdens als na de realisatie. Het beheer is erop gericht verloeding en versnippering van de openbare ruimte tegen te gaan. De openbare ruimte dient zo overzichtelijk mogelijk te worden ingericht. Hiertoe is door de betrokken woningcorporaties, projectontwikkelaars, bewoners, gemeentelijke diensten en het stadsdeel Zeeburg (de uiteindelijke beheerder) samen met bureau De Lijn een beheermodel opgesteld. In dit model wordt ondermeer aangegeven hoe ook tijdens de bouwfase van het project een aangenaam woonklimaat kan bestaan. De aandacht voor de openbare ruimte strekt zich uit van de grote lijnen in het stedenbouwkundig ontwerp (van Jo Coenen) tot in de kleine details. Zo zijn de gebouwen dusdanig geplaatst dat een beschut middengebied ontstaat. Om de grootstedelijke gewoonte op de stoep te parkeren tegen te gaan, is nu eens niet voor paaltjes of andere rommelige oplossingen gekozen: het trottoir ligt simpelweg twintig centimeter hoger dan de straat. Inmiddels is het grootste deel van de woningen opgeleverd.

Op en rond het *Mercurtorplein* in Amsterdam-

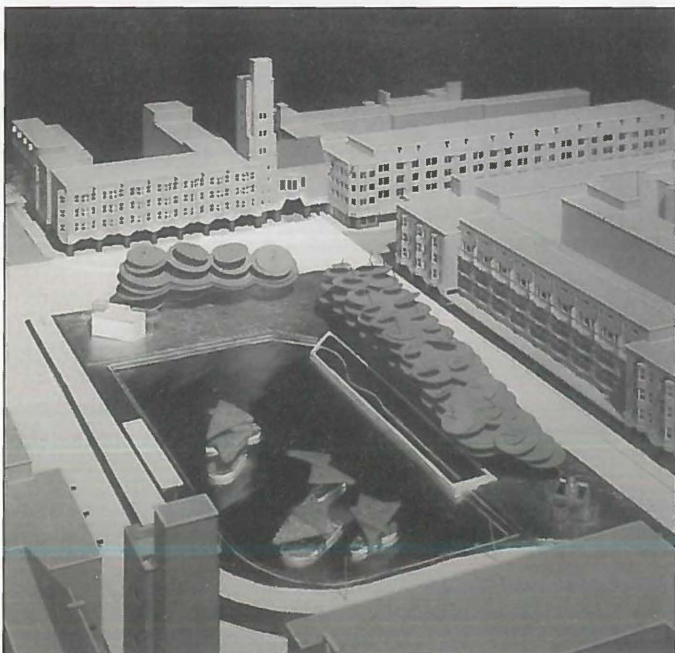
West gaan herinrichting en beheer samen in de aanpak van de problematiek. Bouwkundig verval en maatschappelijke crisissituaties waren zo ernstig geworden dat na jarenlang gepraat nu eindelijk concrete beslissingen zijn genomen. Misschien heeft het wel zo lang geduurd omdat men -terecht- sloop van de door H.P. Berlage ontworpen gebouwen niet aandurfde. Bestuurders en architecten leken zich drukker te maken over het al dan niet herbouwen van Berlages toren dan om de (drugs)criminaliteit die de leefbaarheid rondom het plein aantastte. Het bestuur van het stadsdeel maakte hier een eind aan door de activiteiten van politie, stadsdeel en woningbeheerders te coördineren en door de stadsvernieuwing definitief in gang te zetten. Het Voorbeeldplan heeft vooral betrekking op de herinrichting van het plein, de vormgeving van de pleinvanden en de herbouw van de toren.

ARNHEM/RHEDEN/ROZENDAAL

Het plangebied van dit Voorbeeldplan omvat een groot deel van het landelijk gebied in deze drie gemeenten. Het landschap is hier zeer divers: stuwwallen, rivierbeddingen en polders wisselen elkaar af. Om versnippering tegen te gaan en de samenhang in het gebied te handhaven en te versterken, hebben de gemeenten voor een gezamenlijk plan gekozen. In de Vinex is ook al aangegeven dat de ecologische kwaliteiten van het plangebied doorslaggevend dienen te zijn bij toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen. Het plan (geïnitieerd door de landschapsarchitecten Meeus en Wijermans) is in feite een intergemeentelijk structuurplan: andere, concrete plannen dienen er aan getoetst te worden, evenals bestemmingsplannen. In het plan wordt ernaar gestreefd de vingervormige stadsstructuur te benadrukken, bijvoorbeeld door het parklandschap in de overgangszone te herstellen.

MAASTRICHT

De achtergrond van het Voorbeeldplan *Rivieroevers* wordt gevormd door het streven de stad weer terug te draaien naar de Maas. Momenteel is de stad van de westelijke oever afgesneden door de brede Maasboulevard, een doorgaande autoweg. Het plan behelst een versmalling van de *Maasboulevard*, het terugdringen van het aantal parkeerplaatsen door de aanleg van parkeergarages, en het aanbrengen van een recreatieve wandelroute langs de Maas door herinrichting van de

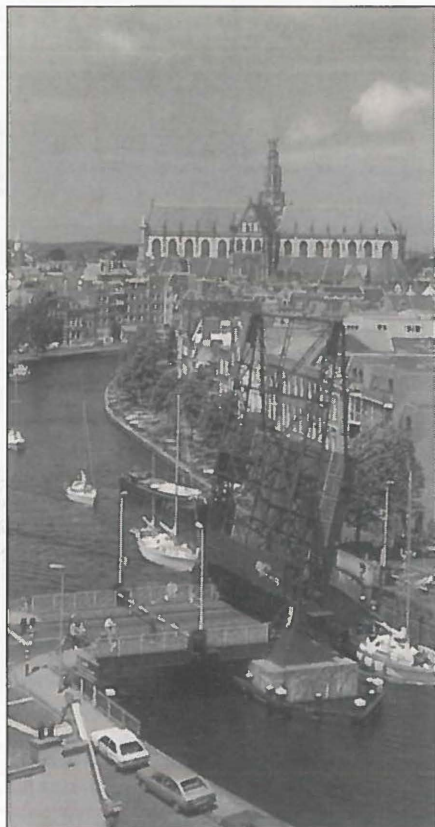
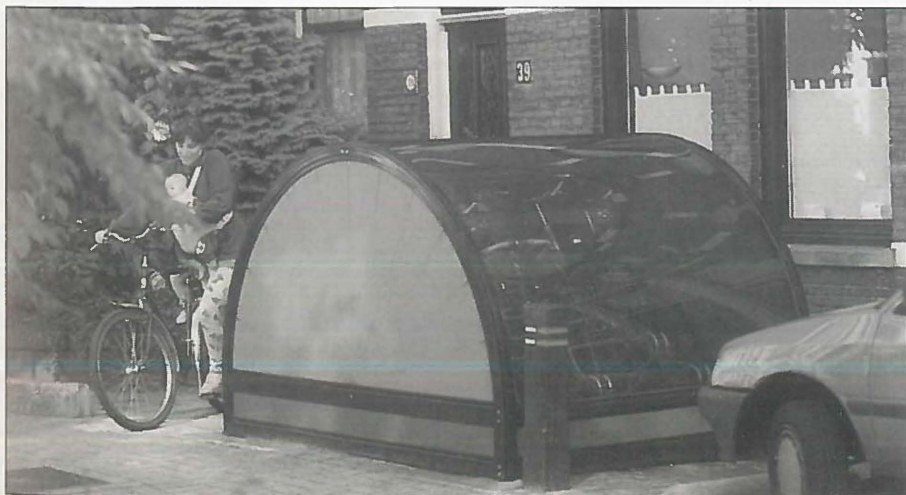
Het ontwerp voor het Mercatorplein van Alle Hosper. Bron: RPD

oever. Samen met de inrichting van het *Céramique-terrein* als cultuurpark en de aanleg van het *Griendpark* probeert het stadsbestuur op deze manier een aangenaam verblijfsgebied te creëren. Er zijn twee ontwerpen gemaakt voor de herinrichting van de westelijke oever, een door Jo Coenen en een door Rein Geurtsen. De keuze wordt pas gemaakt als de financiering van de forse infrastructurele ingrepen rond is. Vooralsnog concentreert men zich op de andere delen van het plan.

GRONINGEN

Dit Voorbeeldplan wil de parken in de stad Groningen elk een eigen thema geven. De gedachte hierachter is dat door de toenemende individualisering en culturele differentiatie in de samenleving, steeds meer uiteenlopende manieren van recreëren ontstaan. Afhankelijk van leefstijl en beschikking over tijd, ruimte en budget hebben mensen verschillende behoeften. Parken zouden een grotere waarde hebben als ze elk een deel van die recreatiebehoefte zouden dekken. Het thema 'Engels-Klassiek' is van toepassing op het *Stadspark*: een traditioneel Engels landschapspark met vijvers en slingerende paden. In het najaar wordt met de herinrichting begonnen; de ijsbaan is al weg. Het *Noorderplantsoen* moet over anderhalf jaar 'Gronings-Cultureel' worden: grenzend aan de binnenstad kan het als stadsplein dienen voor de overloop van binnenstedelijke culturele activiteiten. De precieze inrichting hangt samen met de uitslag van het te houden referendum over de autovrije binnenstad. Het *Paterswoldse Meer* voldoet aan typisch Nederlandse recreatie-eisen (strand en water om bijvoorbeeld te surfen) en wordt dan ook 'Nederlands-Natuurlijk' genoemd. Een nieuw recreatiegebied is het park *Noorddijk*, een locatie die mogelijkheden biedt voor wisselende activiteiten. Hier is de ijsbaan heraangelegd. Die dynamiek is terug te vinden in de themanaam 'Japans-Actief'. Een nieuw stadspark is *Oude Held*, aan de noordwestrand van de stad, tussen ietwat saaie woonwijken uit de jaren '60 en een open kleilandschap. Het park dient naast beschutting tegen de wind, kleur en verscheidenheid te brengen in deze leegte: van daar 'Italiaans Mozaiek'.

De fietstrommel. Bron: RPD

Het Spaarne in de binnenstad van Haarlem krijgt aanlegplaatsen voor pleziervaartuigen. Bron: RPD

UTRECHT

Veel fietsers zullen het zich niet realiseren, maar hun milieuvriendelijke vervoermiddel vormt, op straat neergezet, net zo zeer een probleem voor gebruikers en beheerders van de openbare ruimte als de door hen verfoeide 'geparkeerde stukken blik'. Her en der aan palen, bomen en hekken vastgebonden fietsen verhinderen vaak de doorgang voor voetgangers en bieden een rommelige aanblik. De fietser heeft echter weinig keus: fietsenrekken, indien aanwezig, zijn, zo lijkt het wel,  f vol  f kapot. In de Utrechtse *Vogelenbuurt* probeert men hier wat aan te doen met het Voorbeeldplan *Fietsenstallingennetwerk*. Er worden drie soorten stallingen gerealiseerd, alle drie

ontworpen door UNO architecten. De bekende klemmen en rekken vormen de mini-voorziening. Zogenaamde fietstrommels zijn het midi-niveau; hier moet voor betaald worden. De traditionele maar veelal door de stadsvernieuwing verdwenen fietsenstallingen worden opnieuw geïntroduceerd, met een banenpooler als beheerder. Zij vormen de maxi-voorzieningen, met plaats voor ongeveer zestig fietsen.

LELYSTAD

De groeistad *Lelystad* zal bij velen ongetwijfeld een aantal associaties oproepen, maar helaas niet met een aantrekkelijk ingerichte openbare ruimte. Het beeld is eerder dat van troosteloze, onoverzichtelijke woonwijken uit de jaren '70. Het stadscentrum, illustratief *de Gordiaan* genoemd, is ontworpen voor een stad met minimaal honderdduizend inwoners: het zijn er nu zestigduizend. In het centrum zijn verschillende stedenbouwkundige stromingen terug te vinden. Rond het centrum is een aantal (nog) niet gerealiseerde wijken gepland. Deze gebieden liggen momenteel voor een deel nog braak. Het centrum is al met al nogal onsamenhangend. De gemeente poogt hier verandering in aan te brengen met een pakket maatregelen. Een aantal daarvan vormen samen het Voorbeeldplan. Het enige echt nieuwe aan deze plannen is het facet 'tijdelijk grondgebruik'. Op een van de braakliggende terreinen is bijvoorbeeld een stadspark aangelegd, het *Silverpark*. Zo blijft het mogelijk er later, als het woningbouwlocatiebeleid verandert, toch woningen te bouwen. In het centrum zelf wordt veel aandacht besteedt aan verbetering van de oriëntatiemogelijkheden, door middel van bijvoorbeeld kleuren, groenelementen, verlichting en landmarks. De maatregelen, waarvan men zich kan afvragen waarom ze niet eerder genomen zijn, vormen vooral een soort inhaaloperatie: welke stad met een dergelijke omvang heeft er nou geen stadspark?

HAARLEM/HEEMSTEDEN

"Het water gaat/wat blijft is de rivier/en wat er ook voor andere tijden komen/hij stroomt voorbij en blijft toch altijd hier". Zo bracht Boudewijn de Groot het bijzondere van een riviertje onder woorden. Hij had het over *Het Spaarne*, momenteel niet veel meer dan een vaarweg tussen de ringvaart van de Haarlemmermeer en het Noordzeekanaal. De gemeenten hebben nu de handen ineen geslagen om een samenhangend ruimtelijk ontwerp voor de openbare ruimte aan weerszijden van het riviertje te verwezenlijken. De bedoeling is de mogelijkheden tot een verblijf aan het water te vergroten, zowel in de stad als in het landelijk gebied. De rivier is nu vaak onzichtbaar, verborgen achter woonschepen, bedrijfsterreinen of drukke verkeerswegen. Fiets- en wandelpaden langs het water ontbreken. Het plan behelst ondermeer aanlegplaatsen voor pleziervaartuigen in de binnenstad en de inrichting van een park langs een deel van de oever.

* Redactie AGORA